

Az érem- és régiségtár jelentése.

Tisztelt Közgyűlés!

1913 évi jelentésünk mellékletei közt foglal helyet az a statisztikai kimutatás, a mely feltünteti annak a gyarapodásnak mértékét és természetét, a melyben az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárának volt része.

Ebből a kimutatásból látható, hogy a Régiségtár 8818 drb. régiséggel és az Éremtár 1406 drb. éremmel gyarapodott.¹

Minden évben igyekeztünk a puszta statisztikai adatok mellett bővebben is megvilágítani gyűjteménytárunk gyarapodásának természetét, abból a feltevésből indulva ki, hogy érdeklődésre tarthat számot az ilyen megvilágítás is, azonban az 1912-ik évről szóló gyűjteménytári jelentések tárgyalásánál — emlékezetem szerint — a választmány részéről az a felfogás jutott kifejezésre, hogy a gyűjteménytárak jelentéseiket lehetőleg rövidre szabják, egyrészt tehát lehetséges, hogy tévedés volt fentemlített feltevésünk, de másrészt még abban az esetben is alkalmazkodni kívánunk a választmány felfogásához, ha feltevésünk helyes volt is.

Tartózkodunk tehát attól, hogy a szerzemények természetéről szóljunk és pusztán az osztály működéséről igyekszünk lehető röviden beszámolni.

Gyűjteménytárunk anyagának óriási méretű gyarapodásával nem tartott mértéket sem a személyzeti viszonyok javulása, sem a gyűjteménytárnak elhelyezése.

Hogy ennek következtében bajok bajokra halmozódnak, az természetes; hogy a régi bajokhoz újak járultak, az is könnyen megérthető. Kifejtettük több mint egy évtizedre terjedő évi jelentéseinkben mindezeket bőven. E kifejtéseinknek eredménye nem volt. Nagy naivítás lenne tehát részünkről, ha munkásságunkat továbbra is olyan irányban folytatnánk, a mely első sorban a személyzeti viszonyoknak megfelelő megoldására és a gyűjteménytárnak tisztességes elhelyezésére törekszik.

Meddő munkát végezni annyit tesz, mint erőt fecsérteni. Az Érem- és Régiségtár azonban hazánk életében — éppen Erdély területén — sokkal elhatározóbb jelentőségű, hogysen ne tudnók kötelességünknek a minden erőfecsérléstől való tartózkodást.

¹ A fel nem dolgozott marosgombási, marosdécei, porolissumi és csákgorbói anyag nélkül.

Ez szabta meg azt az új irányt, a melyben munkálkodásunk már a múlt évben megindult és a melyben ez évben teljes erővel haladtunk.

Hogy Erdély fényes magyar kulturájának emlékeit minden erőnkől meg kell menteni; hogy azokat a tudományos kincseket, a melyeket Erdély földje az általános emberi művelődés különböző szakaszaiból magában rejt, lehető legteljesebb mértékben és a legszigorúbb szakszerűséggel fel kell tární és a tudományosság számára hozzáférhetővé kell tenni; ezek olyan szempontok, a melyek bennünket korábban is vezettek. Ezeknek a szempontoknak szolgálatában halmoztuk össze csaknem másfél évtized óta a művészeti és tudományos kincseknek egész halmazát gyűjteménytárunkban.

Eddig azonban abban a reményben, hogy megfelelő tudományos személyzet és múzeumi helyiségek iránt úgy az egyesületnél, mint a közoktatásügyi kormányznál teit számtalan előterjesztésünk sikerre vezet s e fontos tényezőknek birtokába jútunk, az összehalmozott anyagot raktárszerűleg kezeltük. Most, hogy úsztába jöttünk törekvéseinknek meddőségével, szakítottunk az elraktározással és minden erőnköt arra fordítjuk, hogy a már összegyűjtött és a tovább gyűjtendő anyagot bérelt és még bérlendő helyiségekben szakszerűen állítsuk fel és ez által akármilyen szegényesen is, de mégis megfeleljünk annak a fontos feladatnak, hogy a felgyűjtött kulturális kincseket minden tényezőnek rendelkezésére állítsuk.

Az eddig is követett első két szempontnak hatalmas áldozatokat hoztunk ez évben. *Műkincsekből* olyan példákat mentettünk meg, a melyek gyűjteménytárunknak és az Erdélyben virágzott művészeteknek örök büszkeségei lesznek. *Szakszerű ásatásaink* kiterjedtek ez évben az őskor, a rómaikor és a honfoglaláskor emlékeire, gazdag és tudományos szempontból is megbecsülhetetlen értékű eredményeket szolgáltatva.

Mindez hihetetlen mértékben terhelte javadalmainkat és terheket rótt rá, a melyek jövő években is súlyosan terhelik majd azokat annál is inkább, mert e javadalmak messze alatta állanak a megoldandó feladatok mértékének.

Az új iránynak első fontos ténye a szakszerű leltározás keresztülvitele egyrészt az Éremtárnak — ilyen leltározást nélkülözött — régebbi anyagában; másrészt a Régiségtárnak elraktározott, de eddig fel nem dolgozhatott részében.

Az Éremtárban elkészült az *ó-görög*, a *római köztársasági* csoport egészen; az *italiai közép- és újkori* érmek nagy része, a *svájci, portugál, spanyol, francia* csoport pedig szintén egészen.

A Régiségtárban ebből a szempontból elkészült az óriási *felsőújvári bronzkori lelet*, a szintén nagyszámú darabból álló *erődi praemykenaei* és az *igricz-barlangi palaeolithos korból származó lelet*. Ez a három fontos — mert hiszen szakszerű

megfigyelések mellett megmentett — lelet magában 8000-en jóval felüli leltározott tárgyat jelent.

Megindult a *Torma Zsófia*-féle tordosi leletek földolgozása, ez azonban óriási tömegével olyan feladatok elé állította bennünket, a melyek képtelen helyiségi viszonyaink következtében ez évben teljesen legyőzhetők nem voltak.

Megkezdettük emlékeink múzeális elhelyezésének munkáját is. Erre a célra sikerült 20 kiállítási szekrényre tennünk szert abból a javadalomból, a melyet erre a célra külön sikerült megnyernünk a közoktatásügyi kormánytól. Nyomott pénzügyi viszonyaink azonban azt idézték elő, hogy a szekrények, üveg hiányában, csak az év vége felé adattak át, a mi munkánkat persze a legnagyobb mértékben gátolta. Az év vége felé szerezhettünk négy más olyan szekrényt, a melyekben kiállításra nem kerülő anyagunkat szakszerűen állíthatjuk el.

Ezek a technikai előfeltételek lehetségessé tették, hogy a Bástya-u. 2. sz. alatti bérhelyiségben az I. emelet egyik végén megindultunk őskori emlékeinknek kiállításával. Itt egy kicsiny szobában a *marosdécsei* in situ kiemelt őskori temetkezéseket állítottuk ki. A következő szobában három szekrényben folytattuk a marosdécsei telep rendszeres kiállítását. Megtörtént az *erődsi telep* szétosztása, azonban ennek kiállítása a szükséges fényképezések miatt félbeszakadt.

A lépcsőház felőli teremben a késő csúcsíves stílus emlékeinek felállításával kezdtük meg a munkát. Kiállítottuk festett szárnyas oltárainkat, faragott kórus-székeinket, asztalainkat és szekrényeinket.

Ebben a teremben tervezzük még XVII. századbeli emlékeink kiállítását is és azért a XVIII. század emlékei (a melyeket az e korú protestáns egyházi berendezési tárgyakkal indítottunk meg) az e teremre következő baloldali szobában nyertek kiállítást. Tovább nem haladhattunk, mert ismét sok technikai nehézség győzendő előbb le, a melyeket a jelzett képtelen helyiségi viszonyok állítanak elénk.

A földszinten a kapubejárat területét római felíratos emlékek kiállítására használtuk fel. Egy kis szabad fülkében pedig egy in situ kiemelt vaskori kettős temetkezést állítottunk ki a skytha periodust megelőző korból. Kénytelenek voltunk ezt tenni, mert az egész földszinten nincs olyan ajtónyílás, a melyen ez a temetkezés beférne volna.

A kapubejáratától jobbra induló földszinti szobasorban árpád-kori in situ kiemelt temetkezések kiállításával nyitottuk meg a sort. Ezt követték a XV. sz.-tól a XVIII. sz.-ig terjedő szobrászati emlékeink, a sírkövek és síremlékek kiállítása. Három szobát rendeztünk be ezekből is és e ponton munkánk 1914-ben vár folytatásra, főképpen azért, mert a kiállításához szükséges asztalos kérelmek elkészítésére való pénzünk 1913-ban már elfogyott.

Néprajzi csoportunkat a reánk kényszerített hurokzoklás következtében igyekeztünk lehetőleg egy helyre koncentrálni a

Ferencz József-út 2. sz. alatt a II. emeleten bérelt helyiségben. Ebből a csoportból eddig a halászlé rész egy szobára való anyagának kiállításával készültünk el s a halászlé anyag kiállítását kívánjuk folytatni ez évben legelső sorban.

A Bástya-utczában sikerült egy szobrászati műteremnek elkészítése, a melyben építészeti és szobrászati emlékeink restaurálása, karbantartása céljából sikerült megnyernünk *kolozsvári Szeszák Ferencz* szobrászművészt, a ki májustól szeptemberig éppen úgy díjtalanul áll rendelkezésére ennek a fontos gyűjteménytárunknak, mint *Merész Gyula* festőművész úr múlt évben megnyitott képtárunknak.

Ha tekintetbe vesszük azt a fontos szobrászati anyagot, mely gipsz másolatokban rendelkezésünkre áll, persze helyiség hiányában egyelőre csak ládába csomagolva, szép fejlődés várható Szeszák úr működése alapján építészeti és szobrászati csoportunk számára is. Mi minden erőnkkel törekszünk ennek megvalósítására, bárha tudjuk, hogy ez sokkal nehezebb a képtár dolganál és többbe is kerül, de hát a magunkét megtesszük.

Röviden jelezzük, hogy ez évben két kiállítást rendeztünk és pedig: egy *képkiallítást* Ferenczy Károly, Körösfői Kriesch Aladár nagymesterek, továbbá Ács Ferencz, Benjámín Herman és Láposi Hegedüs Géza művész urak műveiből. E kiállításnak rendezése főképpen Merész Gyula festőművész úr, képtárunk lelkes őrének érdeme. Emelte annak vonzóerejét az a rokokoszenves, kedves, mélyen átértett előadás, a mellyel Dr. Schilling Lajos egyet. ny. r. tanár úr Öméltósága, a bölcs., nyelv- és történettudományi szakosztály elnöke a kiállítást megnyitni szives volt.

A másik kiállítást *Bethlen Gábor korának emlékeiből* az Egyesület választmányának kívánsága folytán rendeztünk.

Intézetünk tudományos anyagának közkinccsre tételét minden esetre a leghatalmasabban szolgálja az a folyóirat, amely „*Dolgozatok az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiség-tárából*” címmel immár IV-ik évfolyamát fejezte be.

E magyar- és franczianyelvű folyóirat első és második füzeté 27 nyomtatott íven jelent meg bő franczia abrégé-vel. Az első füzetben *Dr. Kovács Istvánnak: a korpádi őstelepről*, *Dr. Buday Árpádnak: a Bácsbodrog vármegyei római sánczokról*, továbbá *kiadatlan római feliratos emlékekről*, azonfelül *Erdélyben felfedezett római villákról*. *Dr. Roska Mártonnak a vajdahunyadi árpádkori temetőről*, *Sándor Imrének a kolozsvári farkas-utczai ref. templom régi sírköveiről* szóló régészeti, *Dr. Roska Mártonnak a csengettyűöntő készülékről* szóló néprajzi tárgyú ismertetése, illetve tanulmányai jelentek meg 81 drb., a szövegbe nyomott rajzzal.

A második füzetben *Dr. Roska Márton a piskii skytha sírokat*, *Dr. Buday Árpád és János Béla erdélyi szórványos római leleteket*, *Dr. Kovács István a mezőbándi ásatásokat*, *Dr. Roska Márton a magyarköblösi mellrevaló díszeket* tárgyzó dolgozatai jelentek meg 103, részben a szövegbe nyomott, részben külön mellékleteként alkalmazott rajzzal.

Messze vagyunk természetesen attól a terjedelemtől, a melyet gazdag gyűjteményeinknek ismertetése megkívánna, de nyugodt lélekkel elmondhatjuk, hogy ebben a tekintetben megtettünk minden tőlünk telhetőt.

Intézetünket ez évben is felkeresték adományainkkal lelkes hazánkffiai. Ezeknek élén ebben az esztendőben *Illyés Sándor* marosvásárhelyi földbirtokos úr áll, a ki 800 korona készpénzzel tette lehetővé azt a fontos ásatást, a mely az *Igricz-barlangban* hazai palaeolithos korunknak végtelenül fontos leleteit hozta napfényre. Meleg szeretettel állítjuk nevét ez évben lelkes pártfogóinknak élére és mondjuk el a közgyűlés színe előtt a legőszintébb hálának vele szemben mélyen érzett szavait, hiszen az ő meleg érdeklődése többet jelent reánk nézve a nyujtott pénzbeli értéknél, munkakedvünket fokozza, lelkesedésünket emeli és munkálkodásunk igazolásául szolgál, mert annak olyan méltánylását jelenti, a mely megértésre mutat.

Hálával tartozunk *br. Zeyk József* földbirtokos úrnak is. A báró úr Őméltósága intézetünk számára lehetővé tette a *marosgombási* nagy temető telep feltárását. Sokat jelent Őméltósága megértő közreműködése, hiszen ezen a telepen több egymást követő olyan kor emlékei táruznak fel, a melyeknek virágzása között nem hiányzik az intervallum sem. Pusztítást jelentett volna ezen a területen bármely értelmetlen kutatás, vagy nem szakembernek bármiféle kísérlete is, ezért Őméltóságának előkelő gondolkodása, a mely minden efélét határozottan kizárt és a mely éppen lehetővé tette, hogy e tudományos szempontból fontos terület szigorú szakszerűséggel tárassék fel, a legőszintébb hálára kötelezi nemcsak intézetünket, de egész hazai tudományos világunkat is. Az ő példája szintén egyik örvendetes jelensége a kétségtelen haladásnak, a mely vigasztalan körülményeink között erőt ad nekünk.

A névsor azonban nem záródik itt, fényes nevek következnek: ezek közt régi ismerőse a közgyűlésnek *Dr. Kőváry Ernő* vajdahunyadi főorvos úr. Ez idén sem lankadt az ő buzgalma, hiszen a *kisteleki* ásatásnál feltárt emlékekre ő hívta fel figyelmünket, ő volt a pártfogója intézetünknek a *kaláni bányatársulat*nál, a mely ingyen állította a munkásokat rendelkezésünkre, de megkönnyítette munkáját az a körülmény, hogy nagyműveltségű emberekre akadt ott is, a hol különösen sok segítséget köszönhetünk a *nagyérdemű bányatársulat igazgatóságának* és megbecsülhetetlen segítséget *Szabó József* bányagondnok úrnak.

Méltó, hogy nagy szeretettel szóljunk *Szabó György* úrról is, *porolissumi* ásatásainknak régi, lelkes támogatójáról. Kevesen voltak abban a gárdában, a mely intézetünk fontos munkáját segítette, akkor, a mikor ő már egész lelkével a mienk volt és most, hogy nő ez a lelkes csapat, nő a mi szeretetünk is azok iránt, a kik, mint ő, az elsők között voltak.

Csáki gorbóval zárom e sort, a melynek fennkölt lelkű ura, *br. Jósika Sámuel* Őnagyméltósága szintén régi nagylelkű jóakarónk.

Ez évben is elhalmozott bennünket soha eléggé meg nem hálálható jótéteményeivel. Csak megnyitotta ez évben egy rendkívüli érdekességű ajándékozásával, egy római szemorvos receptjével a sort, hogy aztán elárassza intézetünket lelkes és határtalan jótéteményeivel. A csákigorbói ásatások minden tudományos eredményét ő tette lehetővé és igazán nem szólhatok a legmélyebb meghatottság nélkül róla akkor, a mikor azokat kell felemlítenem a tisztelt közgyűlés előtt, a kiknek intézetünk szomorú viszonyai között olyan sokat köszönhet. Egészen természetes, hogy az ő környezetében intézetünknek csak lelkes támogatóira akadhattunk és ha mély hálával tartozunk ezen ásatások lelkes támogatói között *Turcsa Tivadar* hitbizományi mérnök úrnak, nem kisebb az a tartozás sem, a melyre *Tüzes Karácson* bérlő úr kötelezte le Intézetünket.

Fontos munkálataink közé tartoznak azok a kutatások is, a melyeket már évek óta végzünk az erdélyi római limes vonalának és erődítésének felderítése szempontjából. Ezekben a munkáinkban kötelezett le bennünket szíves segítségével *Fekete Ferencz* uradalmi főerdész úr, a kinek jól esik itt a közgyűlés színe előtt mondani köszönetet.

Most engedje meg a t. közgyűlés, hogy hivatkozzam arra a jelentésünkhöz csatolt névsorra, a melyben egybeállítottam azokat a neveket, a melyeknek viselői ajándékaikkal kerestek fel bennünket, hogy jelentésemnek végét ez a vigasztaló sor zárja be és illetve az a köszönet, a melyet nekik mondunk és az a kérés, a mellyel hozzájuk és a hozzájuk hasonlókhöz fordulunk, hogy azt a jóindulatot, a melyet lelkükbe hazájuk szeretete ültetett, tartsák meg a jövőre is, vigasztalásul és buzdításul intézetünk számára.

Kolozsvár, 1914. januárus 19-én.

Dr. Pósta Béla

egyetemi ny. r. tanár,

az E. N. M. Érem és Régiségtárának igazgatója.

Ajándékozók névsora.

Régiségtár:

Dr. Barabásy István
Buday János
Csiki Gábor
Deák Dénes
Donogán Valéria
Duka Péter
Fancsalí Mihály
Fiam Alajos
Fogarassy József
Özv. Dr. Heure Josephine
Dr. Hirschler József
Illyés Sándor
Br. Jósika Samú
Komáromy Andor
Lörinczi Mihály
Mikle Dani
Molnár Gyula
Pálfi Antal
Péter Pál
Rózsa János
Sándor Dezső
Bölöni Sykó Juliska
Székely György
Ifj. Vastagh György
Dr. gr. Teleki Domokos
Tódor Zsófia
Zeyk Károly

Éremtár:

Özv. Angyal Jánosné
Bitai Béla
Bocsánczy Márton
Bör János
Buday Gyuricza
Buday Kálmánka
Donogán János
Ébner Sándor
Dr. Entz Béla
Enyeter Ferencz
Dr. Ferenczi Miklós
Galambosi Károly
Gál Miklós
Gócs Jenő
Hidvéghi Sándor
Klész Árpád
Kolb Jenő
Körmöczbányai pénzverő hivatal
Dr. Kovács István
Kovács Lajos
Dr. Kőváry Ernő
Pataki András
Dr. Papp Ernő
Pissenberger Adolf
Szabó Miklós
Weisz Dezső
Gr. Teleki Domokos
Vallás és Közokt. miniszterium

Kolozsvár, 1913 december 31.

Dr. Pósta Béla.

Kimutatás az E. N. M. Régiségtárának 1913 évi gyarapodásáról.

Anyag	Beszerzés módja	csoport													Összesen	Főösszeg		
		Egyiptomi	Óskori	Római	Népvándor-laskori	Árpádkori	Fegyvertári	Közép- és újkori ötvösség	Ipártörténeli	Costume	Architekto-nikus s szculpturális	Kegyeleti	Kép, rajz, festmény	Gyógyszer-lati			Néprajzi	Vegyés
Arany	Ásatás Vétel Ajándék Letét		1	5			2										8	8
Ezüst	Ásatás Vétel Ajándék Letét						11 1										11 1	12
Réz	Ásatás Vétel Ajándék Letét								4						1		4 1	5
Bronz	Ásatás Vétel Ajándék Letét		4 5819	4	1				3 1		1						4 5828 2	5834
Vas	Ásatás Vétel Ajándék Letét						5 5		4 4							6	1 7 10 23	33
Hő	Ásatás Vétel Ajándék Letét		141 6		2												141 8	149
Agyag	Ásatás Vétel Ajándék Letét		1892 1	9 1		30			1						16		5 19	1936 1955
Fa	Ásatás Vétel Ajándék Letét								2		1		1			14	3 15	18
Üveg	Ásatás Vétel Ajándék Letét								1							1	1 1	2
Csont	Ásatás Vétel Ajándék Letét		601 1 4			28		1								1 1	629 3 5	637
Egyéb	Ásatás Vétel Ajándék Letét								27			125				5 2	6 157 2	165
Összesen	Ásatás Vétel Ajándék Letét		2638 5821 12	9 9 3	1	58		6 5	13 1	41 6		1 1	126		6 41	11 1 8	2716 6025 77	
Főösszeg			8471	21	1	58	11	14	47		2	126		47	20		8818	

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Éremtárának ajándéko-

			Ókori				Középkori			
			Folyó				Folyó			
			ar.	ez.	br.	össze- sen	ar.	ez.	br.	össze- sen
Ókori és Bizantinus	Ó-görög	{ vétel	2	56	9	67				
		{ ajándék		1	2	3				
	Róm. közt.	{ ajándék		2		2				
	Róm. csász.	{ vétel		33	8	41				
		{ ajándék		8	13	21				
	Barbarus	{ vétel		2		2				
		{ ajándék		2	1	3				
	Bizantinus	{ vétel					4			4
		{ ajándék						2		2
Hazai	Magyar	{ vétel					1	26		27
	Erdélyi	{ ajándék								
Külföldi	Ausztria és ör. tart.	{ vétel								
		{ ajándék								
	Olasz	{ vétel								
		{ ajándék								
	Svájczi	{ vétel								
		{ ajándék								
	Francia	{ vétel								
		{ ajándék								
	Belga	{ vétel								
		{ ajándék								
	Holland	{ vétel								
		{ ajándék								
	Dán	{ vétel								
	Angol	{ vétel								
		{ ajándék								
	Svéd	{ vétel								
		{ ajándék								
	Német	{ vétel								
		{ ajándék								
	Orosz	{ vétel								
Lengyel	{ vétel									
	{ ajándék									
Balkán	{ vétel									
	{ ajándék									
Török	{ ajándék						5		5	
Perzsa	{ vétel									
Japán	{ vétel									
Tengeren túli	{ vétel									
		{ ajándék								
			2	104	33	139	5	31	2	38

zás és vétel útján való gyarapodása az 1913 évben.

Újkori									Kegy- érem			Üveg robotjegy Bárcza és játék- pénz	Vétel	Ajándék	Végösszeg	
Folyó						Emlék			ar.	br.	össze- sen					
ar.	ez.	ník.	réz	más	papír	ez.	br.	össze- sen								
														67	3	
														41	2	
														21		
														2		
														4		
														2	145	
2	219							221	1		1			249		
	17	1	35	5		2	4	64		1	1	37	2	65	104	
9	54					1	1	65						3	421	
	1		1				1	3								
	310		7					317						317		
	8	1	19	3				31						3	31	
	2		1					3						3		
	1	1	3					5						7	5	
	6						1	7						7	1	
			1					1						3	1	
	3							3						3	12	
	3		2		6			11				1		13	12	
	13							13						13	14	
	1	11	2					14						5	14	
5								5						5	1	
			1					1						1	1	
	1							1						1	1	
	2		1					3						3	1	
			1					1						4	1	
	4							4						4	1	
			1					1						1	1	
1	125		1			1	1	129						132	28	
	12	12	4					28					3	3		
	2		1					3						214	4	
1	213							214						5	4	
	3		1	3				5						5	7	
	1		5	1				7						7	12	
	3			4				7						1		
1								1						1		
2								3						3		
								2						2		
	3	1	1		2			7						7	840	
21	1008	33	94	8	8	4	8	1184	1	1	2	37	6	1144	262	1406